

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

1

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਭਵ

‘ਖੇਤੀ’

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਭਵ

‘ਖਿਆਲਾਂ’ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :—

‘ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ’ ਦੁਆਰਾ

‘ਬੋਲੀ’ ਦੁਆਰਾ

‘ਲਿਖਤ’ ਦੁਆਰਾ

‘ਛੋਹ’ (Infection) ਦੁਆਰਾ

ਤੀਬਰ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਬੋਲ ਬੋਲੀ (Vibration of intense feelings) ਦੁਆਰਾ; ਆਦਿ।

ਸਾਡੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਤੀਬਣਤਾ ਅਤੇ
ਦਾਮਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‘ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ’ ਅੰਦਰ ਜੋ —

ਖਿਆਲ

ਚਿਤਵਨੀਆਂ

ਸੰਕਲਪ

ਵਿਕਲਪ

ਵਲਵਲੇ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ

ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ — ਉਹ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਅਥਵਾ

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ

ਲੋਭ

ਮੋਹ

ਅਹੰਕਾਰ

ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸੂਖਮ ਸੂਰਪਾਂ ਵਿਚ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਰੀ ਗਿਆਨ ਤਾਈਂ ‘ਸੀਮਿਤ’ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਦ ਇਹਨਾਂ ਬਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 'ਝਲਕ' ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ' ਅਥਵਾ 'ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ — ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਸਦੀਵੀ, ਅਮਿਤ, ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ 'ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ' ਦੇ ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚੋਂ 'ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ' ਉਪਜਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਇਹੋ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਯਾਂ 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ' ਗੁਰੂਆਂ, ਭਗਤਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ 'ਬੋਲੀ' ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ :—

- 'ਗੁਰਬਾਣੀ'
- 'ਭਗਤ ਬਾਣੀ'
- 'ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਣੀ'
- 'ਸੰਤ ਬਚਨ'
- 'ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼'
- 'ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ'
- 'ਸਚੁ ਬਾਣੀ'
- 'ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ'
- 'ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ'
- 'ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ'
- 'ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ'
- 'ਉਤਮ ਸਲੋਕ'
- 'ਹਰਿ ਬਾਣੀ'
- 'ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ'
- 'ਗੁਣ ਬਾਣੀ'
- 'ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ'
- 'ਪਿਆ ਕੇ ਬਚਨ'
- 'ਅਟਲ ਬਚਨ'
- 'ਉਤਮ ਬਾਣੀ'
- 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ'
- 'ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ'

‘ਪ੍ਰਭ ਬਾਣੀ’
 ‘ਰੂੜੀ ਬਾਣੀ’
 ‘ਪੂਰੀ ਬਾਣੀ’
 ‘ਅਚਰਜ ਬਾਣੀ’
 ‘ਪਿਆ ਬੋਲਾ’
 ‘ਅਕਬ ਕਬਾ’
 ‘ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨ’

ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਕੋਈ ‘ਖਿਆਲ’ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਬਦੀਅਤ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਚੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਇਕੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹ ‘ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ’ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ‘ਸੀਮਿਤ’ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ‘ਹਾਵੀ’ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਮਾਈ ਹੋਈ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ’ ਦੀ ‘ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ’ ਤਾਈਂ ‘ਪਹੁੰਚ’ ਯਾਂ ‘ਦਖਲ’ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ’ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਜੀਵ ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ’ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਰ (in-tune) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ —

ਖਿਆਲਾਂ
 ਵਲਵਲਿਆਂ
 ਭਾਵਨਾਵਾਂ
 ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ
 ਬੋਲੀ
 ਲਿਖਤ

ਵਿਚ ‘ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਾਂ’ ਦੀ ਰੰਗਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਜ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ‘ਕਿਰਨ’ ਅੰਦਰ ਸੁਰਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ- ਗਰਮੀ, ਰੌਸ਼ਨੀ, ਜੀਵਨ ਰੈਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਆਦਿ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ’ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜੇ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ’ ਦੇ ਸੁਖਮ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਲਾਹੀ ‘ਦਾਮਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ’ ਅਤੇ ‘ਗੁਣ’ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂਆਂ-ਅਵਤਾਰਾਂ-ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਆਤਮਿਕ —

ਵਲਵਲੇ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਦਾਮਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ

ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ

ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ

ਪ੍ਰਿਮ-ਰੰਗ

ਬਿਸਮਾਦੀ ਅਹਿਲਾਦ

ਗੁਪਤ ਆਤਮਿਕ ਭੇਦ

ਸਚ

ਠੰਢ

ਸ਼ਾਂਤੀ

ਆਦਿ, 'ਰਵਿ ਰਹੇ ਭਰਪੂਰ' ਹਨ — ਜੋ ਸਾਡੀ ਅਲਪ ਮਾਇਕੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ 'ਪਕੜ'
ਅਥਵਾ ਸੁਝ-ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ।

ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦਾ 'ਵਿਸ਼ਾ' ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ
ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਤਕ ਹੀ 'ਸੀਮਿਤ' ਰਖਣਾ ਇਕ ਭੁੱਲ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' —

ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ

ਨਾਨਕ ਮੰਡਲ

ਸੰਤ ਮੰਡਲ

ਬਹੁਮ-ਮੰਡਲ

ਸਚਖੰਡ

ਬੇਗਮ ਪੁਰੇ

ਨਿਜ ਘਰ

ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ

ਅਨੁਭਉ ਨਗਰ

ਆਪਨੜਾ ਘਰ

ਸੁਖ ਮਹਿਲ

ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ

ਸਚ ਘਰ
 ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰ
 ਸਹਿਜ ਘਰ
 'ਧੁਰ'

ਦੀ 'ਸ੍ਤੇ' ਹੈ।

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ 'ਬਾਣੀ' —

'ਉਚੀ-ਸੁਚੀ'
 'ਅਨਹਦ'
 'ਨਾਮ'
 'ਸ਼ਬਦ'
 'ਸਤਿ ਸੂਰਪ'
 'ਜੁਗੋ-ਜੁਗ'
 'ਅੱਟਲ'
 'ਅਬਿਨਾਸੀ'
 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ'
 'ਨਿਰਮਲ'
 'ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ'
 'ਅਮੂਲੀਕ ਲਾਲ'
 'ਰਤਨ'
 'ਭਗਤਿ ਭੇਡਾਰ'
 'ਗੁਪਤੀ'
 'ਅਚਰਜ'
 'ਅਦਿਸ਼ਟ'
 'ਤਤ ਬਾਣੀ'

ਹੈ ਤੇ 'ਧੁਰੋ' 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਵਿੱਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਸੀ — ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਰਾਹੀਂ ਉਚਾਰਨ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ 'ਬਾਣੀ' ਇਲਾਹੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ ਜੋ —

ਬੋਲੀ ਹੀਣ ਹੈ
 ਅਬੋਲ ਹੈ

ਅੱਖਰ ਹੀਣ ਹੈ
 ਚੁੱਪ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ
 ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ ਹੈ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਰਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਹੁਕਮ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਹੈ
 ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ‘ਬਾਣੀ’ ‘ਦੇਸ਼-ਕਾਲ’ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ’ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਬੰਡਾਂ-ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ‘ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ’ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸਰਬਗ ਰਵਿ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ – ਤਦੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ‘ਜਗ-ਚਾਨਣ’ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣ
 ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥

(ਪੰਨਾ - ੬੭)

ਅਸੀਂ ਵਡਭਾਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਨੁਭਵੀ ‘ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ’ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਠੱਲ੍ਹੀ, ਸਿੱਧੀ-ਸਾਦੀ, ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਮਿਤ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ‘ਬਾਣੀ’ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਰੇ ‘ਜਗ’ ਨੂੰ ‘ਚਾਨਣ’ ਦੇਣ ਲਈ ‘ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ‘ਸੰਗ੍ਰਹਿ’ ਕੀਤਾ ।

ਇਹ ਅਨਹਦ ‘ਬਾਣੀ’, ਦੇਸ਼, ਕਾਲ, ਮਜ਼ਹਬ ਯਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ‘ਸੀਮਿਤ’ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ‘ਬਾਣੀ’ ਦਾ ‘ਸਰਬਗ’ ਤੇ ਅਨੰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਮਤਾਂ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਭਗਤਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ‘ਬਾਣੀ’ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਇੱਕੋ ‘ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ’ ਦੇ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਬੋਲੀਆਂ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕੋ ‘ਨਾਨਕ ਜੋਤ’ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਸ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ‘ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ’ ਵੀ ਸੀਮਿਤ ‘ਬੋਲੀ’ ਅਤੇ ਸੀਮਿਤ ‘ਅੱਖਰਾਂ’ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ‘ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਅੱਖਰ’ ਜਾਂ ‘ਬੋਲੀ’ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰਨ

ਨਾਲ ਭੀ, ਇਹ ਬਾਣੀ ‘ਅੱਖਰ’ ਜਾਂ ‘ਬੋਲੀ’ ਵਿਚ ‘ਸੀਮਿਤ’ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਅਖਰੀ ਨਾਮੁ ਅਖਰੀ ਸਾਲਾਹ ॥ ਅਖਰੀ ਗਿਆਨੁ ਰੀਤ ਗੁਣ ਗਾਹ ॥

ਅਖਰੀ ਲਿਖਣੁ ਬੋਲਣੁ ਬਾਣੀ ॥ ਅਖਰਾ ਸਿਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਵਖਾਣੀ ॥

ਜਿਨਿ ਏਹਿ ਲਿਖੇ ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਨਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ - 8)

ਅਖਰ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਸਿੰਮਿਤੁ ਪੁਰਾਨਾ ॥ ਅਖਰ ਨਾਦ ਕਥਨ ਵਖਾਨਾ ॥.....

ਦਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਅਖਰ ਹੈ ਜੇਤਾ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਲੇਪਾ ॥

(ਪੰਨਾ - ੨੬੧)

ਬਾਵਨ ਅਛਰ ਲੋਕ ਤੈ ਸਭੁ ਕਛੁ ਇਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥

ਏ ਅਖਰ ਖਿਰਿ ਜਾਹਿਗੇ ਓਇ ਅਖਰ ਇਨ ਮਹਿ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪੦)

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ‘ਵਿਰਸੇ’ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ‘ਮਲਕੀਅਤ’ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਚੁਗੋ-ਚੁਗ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ।

ਪਰਬਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਖਤ੍ਰੀ ਬਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸੁ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੨)

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਸਾਡੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ‘ਵਿਰਾਸਤ’ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ‘ਅਮਾਨਤ’ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ‘ਤਤ ਗਿਆਨ’ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੌਨੇ-ਕੌਨੇ ਤਾਈਂ ਫੈਲਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਮੁਖ ‘ਛਰੜ’ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਆਤਮਿਕ ‘ਖਜ਼ਾਨੇ’ ਦੀ ‘ਵਿਰਾਸਤ’ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਭੀ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ‘ਤਤ-ਗਿਆਨ’ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ —

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ

ਕਰਮ-ਕਾਂਡ

ਭਾਈਚਾਰਕ ਬਿਉਹਾਰ

ਸਵਾਰਥ ਪੂਰਤੀ

ਮਾਇਆ ਕਮਾਊਣ

ਪੰਡ ਦਾ ਓਹਲਾ

ਰਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ
 ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ
 ਖੁਸ਼ਕ ਗਿਆਨ
 ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ
 ਲੇਖ ਲਿਖਣ
 ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਵਾਉਣ
 ਭਲੋ-ਭਲੇਰੇ ਬਣਨ

ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ 'ਖਿਆਲ' ਅਥਵਾ 'ਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਜੋ ਇੱਕੋ —

ਸੜਾ (Wave-length)
 ਰੰਗਤ (Colour)
 ਤੀਖਣਤਾ (intensity)
 ਸ਼ਕਤੀ (Voltage)

ਦੇ ਹੋਣ, ਤਦ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ —

ਇਕ ਸੁਰਤਾ
 ਅਸਰ
 ਪ੍ਰਭਾਵ
 ਮੇਲ
 ਸੰਗਤ
 ਸਾਂਝ
 ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ
 ਲਾਹਾ
 ਸਮਾਈ

ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਵਸਤੂ' ਹੈ, ਜੋ —

ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਇਲਾਹੀ 'ਸੜਾ'
 ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ

ਆਤਮਿਕ ਤੀਖਣਤਾ
ਦਾਮਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ

ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਇਸ ਤੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡੇ ਬਿਆਲ, ਵਲਵਲੇ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਅਤਿ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਅਥਵਾ ਸੜਾ (Wave-length) ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਤਿ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬਿਆਲਾਂ ਅਥਵਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ —

ਸੜਾ (Wave-length)

ਰੰਗਤ (Colour)

ਤੀਖਣਤਾ (intensity)

ਸ਼ਕਤੀ (Voltage)

ਵਿਚਕਾਰ ਅਤਿਅੰਤ 'ਪਾੜਾ', ਫਰਕ, ਫਾਸਲਾ, ਅੰਤਰ, ਵਿੱਖ ਅਥਵਾ ਦੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨੀਵੀਂ 'ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ' ਵਾਲੇ ਮਨ ਦੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉੱਚੀ-ਮੁੱਢੀ 'ਆਤਮਿਕ ਸੜਾ' (Divine wave-length) ਤਾਈਂ 'ਪਹੁੰਚ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ 'ਮਨ ਦੀ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ —

ਇਕ ਸੁਰਤਾ

ਅਸਰ

ਮੇਲ

ਸੰਗਤ

ਸਾਂਝ

ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਲਾਹਾ

ਸਮਾਈ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਇਹੋ ਵਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ —

ਭਾਵਕ ਅਰਥ

ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ

ਭਾਵਕ ਵਲਵਲੇ
 ਆਤਮਿਕ ਉਡਾਰੀਆਂ
 ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਗੁੱਝੇ ਆਤਮਿਕ ਭੇਦ
 ਤਤ ਗਿਆਨ

ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਕਦਰ-ਕੀਮਤ' ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ।

ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਨਾ ਬੂਝਈ ਭੇਖੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯)

ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਨਹੀਂ ਬੂਝਹਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨)

ਪੜਿ ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜਮਕਾਲਾ ॥

ਤਤੁ ਨ ਚੀਨਹਿ ਬੰਨਹਿ ਪੰਡ ਪਰਾਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੧)

ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਨਹੀਂ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੫੫)

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਕਿਆ ਪੜੀਐ ਕਿਆ ਗੁਨੀਐ ॥

ਕਿਆ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ ਸੁਨੀਐ ॥

ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ ॥

ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੫੫)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਮਾਰਗਿ ਮੋਤੀ ਬੀਬਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ ॥

ਜੋਤਿ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਜਗਤੁ ਉਲੰਘੇ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨੦)

ਗਿਆਨ ਹੀਣੁ ਅਗਿਆਨ ਪੂਜਾ ॥

ਅੰਧ ਵਰਤਾਵਾ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੨)

ਇਲਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਈ ਸਾਡਾ 'ਆਦਰ-ਭਾਉ' ਅਥਵਾ 'ਕਦਰ-ਕੀਮਤ'

ਸਿਰਫ਼ —

ਸੋਹਣੇ ਰੁਮਾਲਿਆਂ
 ਸੋਹਣੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ
 ਸੋਹਣੀ ਪਾਲਕੀ

ਸੋਹਣੇ ਮੰਦਰ
 ‘ਪੂਪ’ - ‘ਦੀਪ’
 ਸਜਾਵਟ

ਆਦਿ ਤਾਈਂ ‘ਸੀਮਿਤ’ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ‘ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ’ -

ਅਮੋਲ ਹੈ
 ਅਪਾਰ ਹੈ
 ਅਨਹਦ ਹੈ
 ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ
 ਸ਼ਬਦ ਹੈ
 ਨਾਮ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ‘ਕਦਰ-ਕੀਮਤ’ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵੀ ਦਰਜੇ ਤੇ ਭੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ‘ਤਤ-ਗਿਆਨ’ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ -

ਸਮਝਣ
 ਬੁੱਝਣ
 ਸੀਝਣ
 ਮਾਨਣ

ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ :—

ਗਗਾ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਪਛਾਨਾ ॥

ਦੂਜੀ ਬਾਤ ਨਾ ਧਰਈ ਕਾਨਾ ॥

ਰਹੈ ਬਿਹੰਗਮ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਈ ॥

ਅਗਹ ਗਹੈ ਗਹਿ ਗਗਨ ਰਹਾਈ ॥

ਬਾਣੀ ਬੂਝੈ ਸੰਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੪੦)

(ਪੰਨਾ-੪੧੨)

ਹਾਹੈ ਹਰਿ ਕਬਾ ਬੂਝ ਤੂੰ ਮੂੜੇ ਤਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੩੫)

ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀ ਨਾਉ ਮੀਠਾ ਮਨਹਿ ਪਿਆਰਾ ॥ (ਪੰ.-੯੦੨)

ਬੂਝਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੫)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀ ਦੁਖ ਕਾਟੈ ਹਉ ਮਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੫੩)

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤੀ ਸਾਚਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੫੫)

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਲੌਸਫੀਆਂ ਆਦਿ ਹੀ 'ਕਾਫੀ' ਨਹੀਂ — ਬਲਕਿ ਇਸ 'ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਗੁੱਝੇ-'ਸਾਰ-ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਨੂੰ —

ਸਮਝਣ
ਬੁੱਝਣ
ਜਾਨਣ
ਪਹਿਚਾਨਣ
ਮਾਨਣ

ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ 'ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ' ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ 'ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਣੀ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਬੁੱਝ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਫਲ ਸੁ ਬਾਣੀ ਜਿਤੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਜਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ - ੧੦੩)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮੀਠੀ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਚਖਿ ਡੀਠੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੩)

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਜਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥
ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀ ਬਿਰਲੋ ਕੋ ਅਰਥਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੫)

ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਪਛਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੪)

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥
ਸੁਰਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ' ਵਿੱਚੋਂ ਭੀ 'ਇਲਾਹੀ ਰੌਂ' ਅਥਵਾ — (ਪੰਨਾ-੧੨੨੬)

ਸਬਦ
ਨਾਮ
ਬਾਣੀ
ਧੁਨੀ

ਨਾਦ

ਰੁਣਬੁਣ

ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਆਦਿ ਸਦੀਵੀ 'ਰਵਿ-ਰਹੇ-ਭਰਪੂਰ' ਹਨ।

ਇਸ 'ਇਲਾਹੀ ਰੌ' ਅਥਵਾ 'ਸਬਦ' ਦੀ 'ਧੁਨੀ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥

ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੱਤ ਮਿਟਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੮)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਦ 'ਇਲਾਹੀ ਰੌ' ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਮਰਦਾਨਿਆ ਰਬਾਬ ਵਜਾ, ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ।'

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਗੁਰਸਿਖਹੁ

ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੦੮)

ਤਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਕਹਣੁ ਜਾ ਤੁੜੈ ਕਹਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੯੬)

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ

ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਰੈ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ

ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਕਰਾਇਹਿ ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੪)

ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨਾ ਜਾਣਦਾ

ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੩)

ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਤਿਸ ਕਾ ਬੋਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੨੧)

ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਸਮੋਇ ਸਬਦੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੨੯)

ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ

ਸੋ ਕਹਿੱਚੇ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

(ਪਾ: ੧੦)

ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਮਿਤ ਅਤੇ 'ਅਨਹਦ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਬਾਣੀ' ਵੀ 'ਅਨਹਦ' ਹੈ।

ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਵਜਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੧)

ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੨੫)

ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਖਾਣੀ
ਜਸੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੧)

ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਾ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਤੇ 'ਸਰਚ' ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੦੪)

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਧੀ ਭਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੧੪)

ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਚਾ ਸਚੁ ਹੈ ਸਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੧੫)

ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਬਸੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ ॥

ਜਲਿ ਨਹੀਂ ਢੁਬੈ ਤਸਕਰੁ ਨਹੀਂ ਲੇਵੈ ਭਾਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਲੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੯)

ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਹੈ ਸਚੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੫੪)

ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਖਿਅਤੁ ਬਿਨਾਸੀ ਰਵਿ ਸਸੀਅਰ ਬੇਨਾਧਾ ॥

ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ

ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦੪)

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'ਬ੍ਰਹਮ-ਬਾਣੀ' ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਲੋਗੁ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੩੫)

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੧੫)

ਬੋਲੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਭਾਣੈ ॥ ਦਾਸੁ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੯)

ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੩੮)

ਇਹ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੇਲ-ਗਹਿਤ 'ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਭੀ 'ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ' ਹੈ।

ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੁ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੧)

ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੫)

ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲੁ

ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੧)

ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੯)

- ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੬੨)
- ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੧੧)
- ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੫੨)
- ਇਹ 'ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਬਾਣੀ' ਭੀ 'ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਬਾਣੀ' ਹੈ।
- ਜੁਗ ਜੁਗ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀ
ਨਾਉ ਮੀਠਾ ਮਨਹਿ ਪਿਆਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੨)
- ਚਹੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੬੫)
- ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਹੈ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਜਗ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ॥
- ਚਹੁ ਜੁਗ ਪਸਰੀ ਸਾਚੀ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੨੪)
- ਇਹ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਗੋਚਰ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦਾ 'ਤੱਤ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'ਗੁਪਤੀ ਬਾਣੀ' ਹੈ।
- ਅਦਿਸਟੁ ਅਗੋਚਰੁ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਧਿਆਇਆ
ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪੨)
- ਗੁਪਤੀ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥
- ਨਾਨਕ ਪਰਖਿ ਲਏ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੪)
- ਇਹ 'ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ' ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਵੀ 'ਵਿਸਮਾਦੀ' ਅਤੇ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਹੈ।
- ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੪)
- ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੨੬)
- ਵਿਸਮਾਦੁ ਨਾਦ ਵਿਸਮਾਦੁ ਵੇਦ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੬੩)
- ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ 'ਭਰਮ' ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ 'ਗੁਰੂ' ਰੂਪ ਹੈ।
- ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਕਟੇ ਭ੍ਰਮ ਭੇਦ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੨)
- ਗੁਰ ਕੈ ਬਾਣੀ ਬਜਰ ਕਲ ਛੇਦੀ
ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਪਦੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੩੨)
- ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੮੨)

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ

ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੦੯)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ – ਗਰਮੀ, ਰੌਸ਼ਨੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਰੋਂ ‘ਨਿਖੇੜੀ’
ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿਚ –

ਬਾਣੀ

ਸ਼ਬਦ

ਨਾਮ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਹੁਕਮ

ਹਰਿ ਰਸ

ਸ਼ਕਤੀ

ਰਾਗ

ਨਾਦ

ਧੁਨੀ

ਪ੍ਰੇਮ

ਆਦਿ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ, ਓਤ-ਪੋਤ, ਮਿਲੇ-ਜੁਲੇ ਅਤੇ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿ
ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ’, ‘ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ’ ਦੀ ‘ਦਾਤ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਗੁਰ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ’ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਹੀ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਫਲ ਸੁ ਬਾਣੀ ਜਿਤੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਜਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੯)

ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਭਾਈ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੩੮)

ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੨)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਰਿਦੈ ਉਰਿ ਧਾਰੀ ਤਉ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਗੁ ਪਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੯)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ

ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸੇਹਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੬੧)

ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਕੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਸਾ ਜਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੬੨)

ਇਸੇ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ' ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ —

ਸਚਬੰਡ

ਸਹਜ ਘਰ

ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰ

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ

ਸੰਤ ਮੰਡਲ

ਸਚ ਘਰ

ਅਨਭਉ ਨਗਰ

ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ

ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ

ਹਰਿ ਦਰ

ਆਪਨੜਾ ਘਰ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਦੀਵੀ —

ਸਤਿਸੰਗਿ

ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇਣ

ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨ

ਅਤੁੱਟ ਸਿਮਰਨ

ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ।

ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ 'ਅੱਖਰੀ ਬਾਣੀ' ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਖੇਡ ਦੀ ਬਾਬਤ, ਆਪਣੀ ਸੀਮਿਤ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਅਧੂਰੀ, ਮਿਥਿਆ ਅਥਵਾ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਭੀਠਾ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯)

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ ਕੇਤੀ ਬਾਣੀ ॥

ਸੁਣਿ ਕਹੀਐ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩੨)

ਬੋਲਿ ਅਬੋਲੁ ਨ ਬੋਲੀਐ

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ।

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ:੧੬(੧੧))

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ 'ਜੋਤ ਸਰੂਪ' ਸਨ, 'ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ' ਸਨ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ, ਤਰੁੱਠ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ 'ਚਰਸ਼ਨ' ਕਰਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ 'ਬਚਨ-ਬਾਣੀ' ਸੁਣ ਕੇ ਸਰਧਾ ਉਪਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਕੇ 'ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਲਈ 'ਸਤਿਸੰਗ' ਦੁਆਰਾ ਉੱਦਮ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕੈ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ਭਾਣੀ ॥

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ

ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੯)

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਤਮਿਕ —

'ਪ੍ਰਕਾਸ਼'

'ਗਿਆਨ'

'ਦੀਖਿਆ'

'ਹੁਕਮ'

'ਉਪਦੇਸ਼'

'ਵਿਚਾਰ'

'ਆਦੇਸ਼'

'ਬਚਨ'

'ਖਜਾਨਾ'

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ 'ਬਾਣੀ ਰੂਪ' ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੇਧ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਬਸੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ ॥.....

ਨਿਰਧਨ ਕਉ ਧਨੁ ਅੰਧੁਲੇ ਕਉ ਟਿਕ

ਮਾਤ ਦੂਧੁ ਜੈਸੇ ਬਾਲੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੭੯)

ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ ਗਾਵਹਿ

ਨਿਰਧਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵੇਸਾਹਾ ਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੫੯)

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਬਾਣੀ ॥

ਪੂਰੈ ਲਾਗਾ ਪੂਰੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੪)

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਲਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਐਥੈ ਓਥੈ ਏਹੁ ਅਧਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੩੫)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਤਦ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ 'ਪਾਰਸ ਕਲਾ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੋਹਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੋੜਾ ਜਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ —

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ

ਸਤਸੰਗ ਸਮਾਗਮਾਂ

ਕੀਰਤਨ ਅਖਾੜਿਆਂ

ਕਬਾ-ਵਖਿਆਨ

ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ

ਗੁਰਮਤਿ ਰਸਾਲਿਆਂ

ਪਾਠ

ਪੂਜਾ

ਜਪ

ਤਪ

ਕਰਮ-ਕਿਆ

ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤੀਵ ਆਤਮਿਕ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਅਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪੜੀਐ ਗੁਣੀਐ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਜਾ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੮)

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥

ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨ ਹੋਇ ਕੈਸੇ

ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੩)

'ਗੱਲ' ਨਿਰੋਲ 'ਧਿਆਨ' ਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੋਹਦਾ ਅਤੇ ਇਸ 'ਛੋਹ' ਬਿਨਾਂ, ਮਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਕਲਾ ਨਹੀਂ

ਵਰਤਦੀ । ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੋਏਇਆਂ ਭੀ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਉਚੇਰੀ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ‘ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ’ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਮਨੂਆ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵਦਾ ਓਹੁ ਕੈਸੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪ੍ਰੰਤ)

ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵੈ ਬਿਨੁ ਰਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੧੩)

ਇਹੁ ਮਨੂਆ ਖਿਨੁ ਨ ਟਿਕੈ ਬਹੁ ਰੰਗੀ
ਦਹ ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਹਾਢੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੧)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ —

ਪੜ੍ਹਨ
ਸੁਣਨ
ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ
ਮੰਨਣ
ਕਮਾਉਣ

ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ‘ਨਾਮ ਰੰਗਣ’ ਵਿਚ ਰੰਗੀਦਾ ਹੈ।

ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥
ਦੁਖ ਪਰਹਰਿ ਸੁਖ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨)

ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥
ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੪)

ਜਿਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਤਿਨਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨)

ਉਪਦੇਸੁ ਜਿ ਦਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਸੁਣਿਆ ਸਿਖੀ ਕੰਨੇ ॥
ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ
ਤਿਨ ਚੜੀ ਚਵਗਣਿ ਵੰਨੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੧੪)

ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ ॥
ਗਾਵਤ ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਨਿਹਾਲ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੨੬)

ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ
ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੬੯)

ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ
ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੨)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ‘ਪਾਰਸ ਕਲਾ’ ਨੂੰ ਛੋਹਣ ਤੇ ਅਵਖ਼ਸ਼ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ‘ਆਤਮ-
ਕਲਾ’ ਵਰਤਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡਾ ‘ਮਾਨਸਿਕ’ ਅਤੇ ‘ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ’
ਬਦਲੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਸੁਭਾਗੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ‘ਨਾਮ’ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਮਾਰੀ ਪਿਆਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ
ਗੁਰਿ ਨਿਮਖ ਨ ਮਨ ਤੇ ਟਾਰੀ ਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਸਰਸਨ ਹਰਸਨ
ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਕਰਤਾਰੀ ਰੇ ॥੧॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੪)

ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ
ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੭)

ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਪਰਸਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩੨)

ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਖਗੀ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ
ਫਿਰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ‘ਭਾਵ ਅਰਥਾਂ’ ਤੋਂ ‘ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ’ ਵੱਲ ਮੌਜੂ ਖਾਂਦਾ
ਹੋਇਆ ‘ਬਾਣੀ’ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ‘ਪੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ’ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ‘ਰਸ’, ਇਲਾਹੀ ‘ਰੰਗ’, ਇਲਾਹੀ
ਪਿਆਰ, ਇਲਾਹੀ ਉਮਾਹ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਵਸਥਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ‘ਪਰਸਿਆ’ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਜੀਅਹੁ ਜਾਣਿਆ’ ਹੈ ਉਸ ਦੇ
ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇਲਾਹੀ ਗੁਣ —

ਰੰਗ

ਰਸ

ਪ੍ਰੇਮ

ਉਮਾਹ

ਉਤਸ਼ਾਹ

ਚਾਉ

ਸਤ

ਸੰਤੋਖ

ਦਇਆ

ਖਿਮਾ

ਧੀਰਜ

ਨਿਰਮਲਤਾ

ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
 ਨਿਮਰਤਾ
 ਮੈਤ੍ਰੀ-ਭਾਵ
 ਸੇਵਾ-ਭਾਵ
 ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ
 ਪਰਉਪਕਾਰ
 ਸ਼ਾਂਤੀ

ਆਦਿ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ 'ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿਨਾਮਾ' ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਆਪਾ', ਇਲਾਹੀ ਰਸ, ਸੁਆਦ, ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਭੁਲ੍ਹ ਭੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਦਿਸ਼ਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੀ ॥...

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੩)

ਜੋ ਜੋ ਓਨਾ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੩)

'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ ਬਖੜੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ 'ਮੇਲ' ਅਤੇ 'ਸੰਗਤ' ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਕੱਟੀ ਜਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ 'ਮਨ' ਹਲਕਾ ਹੋ ਕੇ, ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ 'ਗੁਬਾਰੇ' ਵਾਂਗ ਉਤਾਂਹ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ 'ਹੁਲਾਰੇ' ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਇਲਾਹੀ 'ਰਹੱਸਮਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੀਆਂ 'ਲਿਸ਼ਕਾਂ' ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਦ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੀਆਂ 'ਝਲਕਾਂ' ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡਾ 'ਅਨੁਭਵ' ਖੁਲਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ 'ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮਨ 'ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਾਲ 'ਇਕ-ਸੁਰ' ਹੋ ਕੇ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ' 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਨੂੰ 'ਸਮਝ'-'ਜਾਣ'-'ਬੁਝ'-'ਸੀਝ' ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਤਤ' ਗਿਆਨ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਜਾਣਹਿ ਤਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥

ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੫)

ਜੁਗ ਜੁਗ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀ
ਨਾਉ ਮੀਠਾ ਮਨਹਿ ਪਿਆਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੨)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਰਬਾਣੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)

ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਪੂੰਜੀ ॥
ਸੰਤਨ ਹਥਿ ਰਾਖੀ ਕੁੰਜੀ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੩)

ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚਾ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੧੨)

ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਤਿਨਿ ਕਰਤੇ ਇਕੁ ਚਲਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥
ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੫੪)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤੜੁ ਵਖਾਣੀ ਗਿਆਨ ਪਿਆਨ ਵਿਚਿ ਆਈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀ ਸੁਰਤੀ ਕਰਮਿ ਪਿਆਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੩)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨਹਦ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਨੂੰ 'ਸਮਝਣ' 'ਬੁੱਝਣ' ਅਤੇ
ਇਸ ਦੇ 'ਤਤ ਗਿਆਨ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਣਨ ਲਈ —

ਲਗਾਤਾਰ - ਸਤਿ-ਸੰਗਤ

ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਈ
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤੀ
ਜਿ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੪੬)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰ ਵਾਕ —

“ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ
ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿਨਾਮਾ ॥”

ਦੀ 'ਆਤਮ-ਕਲਾ' ਸਾਡੇ ਮਨ ਤੇ ਵਰਤ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ —

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰੂਪ

ਨਾਮ-ਰੂਪ

ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ

ਗੁਰੂ-ਰੂਪ

ਤਤ੍ਤਵ-ਗਿਆਨ-ਰੂਪ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ

ਰਸ-ਮਈ

ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ

‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਦਾ ਪੂਰਨ ਆਤਮਿਕ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ‘ਸੁਰਤ’ ਨੂੰ ‘ਮਾਇਕੀ-ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ’ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦੇ ‘ਤਤ-ਗਿਆਨ’ ਦੇ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ‘ਧਰ ਕੀ ਬਾਣੀ’ ਆਈ ਹੈ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੌਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੌਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਇਆ) ਜਖੇਪਲੁ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ : -

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 099149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੌਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55096